

YASAYAN YALILAR

Röportaj: Tülay BİLGİNER - Fotoğraflar: Hüsnü SAVAŞ 3

Köprülüler Yalısı; harap hali, garip yalnızlığı ile soylu bir direniş içinde

300 yıllık hüznün

- Amcazade Hüseyin Paşa ya da Köprülüler Yalısı'nı gezdiğinizde, ölmeye yatmış yalının koma haline tanık oluyorsunuz. Gözlediğiniz tek hayat izi, TAC Vakfı'nın onarım tezgâhları. Ancak onarım yarıda kalmış...
- Yalının yaşadığı günleri, ünlü Fransız yazarı Pierre Loti, şöyle anlatmaktadır: "Pasarofça Antlaşması münasebetiyle, Nemçe Se-firi şerefine, Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı'nda Sadrazam Damat İbrahim Paşa ziyafet vermektedir. Latif şarkılar, ney, tambur, santur ve kanun sedaları, çiçekli odada akisler yapmaktadır..."

EĞER, vapurla Anadolu kıyılarından geçtiyseniz ya da bir motor veya sandal sefası yaptıysanız, Anadoluhisarı ile Kanlıca arasında, hüznü bir yalı göreceksiniz. Ön yüzü direkler üzerinde duran, kırmızı aşiboyalı, son derece soylu görünüşlü, pek eski, pek sade bir yalıdır bu... Boğaz'ın en eski ve en önemli yalılarından biri... Perdesiz pencereleri, dökülmüş boyaları ve o garip yalnızlığı ile soylu bir direniş içinde... İşte, yaklaşık 300 yıllık bu tarihi hüznün adı. Amcazade Hüseyin Paşa ya da Köprü-

lüler Yalısı'dır.

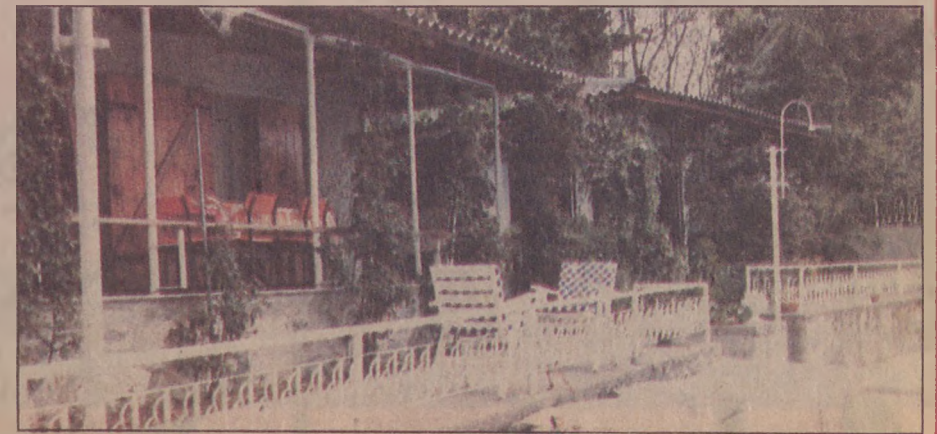
Hüznünüzü daha da artırmak mı istiyorsunuz?... Bir gün çalın kapısını... Kimseler açmayacaktır. Bulun, yalının vakıf mütevellisi Emekli Hava Albayı Feyyaz Köprülü'yu... Döndürsün tarihi kilidini yalınur... Ve de girin içeriye... Kocaman kalaslarla askıya alınmış, bağdadi duvarları dökülmüş, tavam sarkmış, işlemeleri solmuş, ölüme yatmış bir yalının koma haline tanık olacaksınız. Bir hayat izi mi arıyorsunuz?... TAC Vakfı'nın ustalarının tezgâhi,

proje masası ve kalaslar... Oracıkta bırakılmış, onarımı yarıda kalmış, çivileri bile durduğu yerde paslanmış kalaslar...

Tavan resimlerinin fevkaladelîği sizi heyecanlandırabilir. Ortadaki mermer fiskiyeli havuz, hayal gücünüz için iyi bir kaynak olabilir. Ama bütün bunlar, hüznünüzü azaltmayacaktır... Hele hele denizden baktığımızda, onun o zarif, narin ve kibar görüntüsü, sessiz direnişi, gözlerinizi yaşartacaktır.

(Devamı Sa.21, Sü.4 de)

SOYLU DİRENİŞ Anadoluhisarı ile Kanlıca arasında, ön yüzü direkler üzerinde duran tarihi Köprülüler yalısı. Boğaz'ın en eski ve tarihi değeri olan yalılarından biri. Şimdi restore edilmeyi bekliyor ve yaşama savaşı veriyor. Soylu direnişi ve yalnızlığı ile, gelip geçenlerde hüznü uyandırıyor...

YAZLIKLAR Köprülü vârisleri şartnameye uyarak, bahçeye 12 tane zincirleme yazlık ev yaptırmışlar... Tarihi Köprülüler yalısının soylu görünüşü ile tezat teşkil eden, motel tipi genç yapılar bunlar... Her şey estetiğe değil ama kanuna uygun...

FİSKİYELİ HAVUZ Bir zamanlar sefirlerin, sultanların, vezirlerin ağırlandığı, tarihi antlaşmaların yapıldığı salondaki mermer fiskiyeli havuz, şimdi susuz ve tozlu bir yalnızlıkta. Köprülüler soyundan gelen bu küçük kız, havuza bakıp bakıp büyüklerinin anlattığı ve kitaplara geçen o tarihi ziyafetleri ve bu havuzun başındaki âlemleri düşünüyor. Kimbilir? Bir gün bu havuz yeniden hayat kazanacak...

300 yıllık hüzn

Sadrazam, Köprülü Amcazade Hüseyin Paşa Yahsi, çok önemli tarihi sahnelerin yaşadığı bir yalı...

"Le Yalı Des Keuprülü" (Köprülüler Yahsi) eserinin mukaddimesinde (önsözünde) Pierre Loti, yalı için şunları yazmış:

"Eski sultanların, vezirinin ikametlerine tahsis ettikleri Köprülüler'in evi, her ne pahasına olursa olsun kurtarılmalıdır. İnsan, önünden kayıkla geçerken, her sefer bu binayı daha iyi seyretmek için, kayığını yavaşlatmayı içinden geçirir. Kaldırım taşları yeşillenmiş, metruk nihtimin üzerinde pek çökük duran bu binanın, artık, kapanmasıyla kimsenin meşgul olmadığı pencerelerinden, içindeki büyük salonlarından, hiç canlı tasvire müsaade etmeyen şark sanatının esrarlı inceliği, birçok panoları kadim üslupla süslenmiş muhayyel çiçek demetleri resimleri, tavanında, eski soluk renkli kurtuba derisini andıran iç içe girmiş oyma tahta arabeskler görünür."

"Artık burada kimse oturmuyor. Bu büyük mazinin enkazıyla, kimse meşgul değil. Bahçesi... vaktiyle içinde bunca yaşmaklıların buldukları bahçesi, kıymetli işle eli bir kumaştakildi oyma, beyaz mermerden çeşmesiyle, bu eski bahçe, sessizlik içinde, yavaşca yabani fundalığa dönüşüyor."

ŞENLİKLİ GECE...

YILLAR önce, yalının akıbetinden endişe eden Pierre Loti'nin bu hüznü satırlarından, Köprülüler Yahsi'ndeki şenlikli bir geceye dönelim ve bir kutlamayı 18. Yüzyıl'ın tarih yazarlarından öğrenelim:

"Davetlileri getiren gemilerin zincir gürültüleri bir yanda, diğer yanda ise coşkulu bir ahenkle çalıp söyleyen hanendelerin sesleri birbirine karışıyor. 1718'de imzalanan Pasarofça Antlaşması münasebetiyle, Nemçe (Avusturya) Sefiri şerefine, Amcazade Hüseyin Paşa Yahsi'nde, Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, ziyafet vermektedir. Latif şarkılar, ney, tambur, santur, kanun ve keman sesleri, kasrın çiçekli odasında akisler yapmaktadır. İranlı çengi de, zevk ve sefaya keyif katmaktadır."

İşte Nemçe Çezari'nin (Avusturya Hükümdarı'nın) sefiri Dimond için düzenlenen ziyafetin öyküsü.

Sadrazam, ziyafet sonrası sefere, sof kaplı, samur ferace kürk hediye eder. Sefir, merasimle yalıyı terk eder, ardından da sadrazam... Derken, top atışları başlar, saltanat kayıkları birbirleriyle yarış ederek giderler.

Hakeza, 1699'da Karlofça'da Osmanlı adına antlaşma imzalayan yalının sahibi Sad-

razam Amcazade Hüseyin Paşa, bir yıl sonra, aynı anlaşmanın bir uzantısını, (1700'de) kendi yalısında Ruslar'la imzalamış. Azak Kalesi üzerinde Ruslar'ın egemenlik hakkı belirlenmiştir. Bu yüzden, Karlofça Antlaşması'nın yalıda yapıldığı da iddia edilir. Ancak bu, yalnızca anlaşmanın devamıdır. Ve işte şimdi de, bugün ha yıkıldı, ha yıkılacak bir yorgunluk ve hüznü duran, tarihi açıdan son derece önemli, Boğaziçi'nin en eski valihlerinden olan Amcazade Hüseyin Paşa Yahsi'nin durumunun perde arkası:

YIKILMAYA BEŞ KALA...

YALI, İstanbul Belediye Başkanı Bedrettin Dalan'ın mavi gözlerine bakar, perişanlığı ile... Yıkıtırıp yeşil saha yaptırmak ister önce... Hani şu Haliç kıyılarından da olan, turuncu renkli plastik çöp kutuları olan park gibi... Tarihi yalı ve bahçesi, kıyı şeridinde, 200 metrelik bir uzunluğu kaplamış durumda. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 31 Aralık 1985 günü Encümen kararı ile halka açık yeşil alan olarak kamulaştırılmak istenir. Dalan, yalıyı yıktıracağına dair, demeciler verir. Nitekim, yıkıcılar da yalıya giderler, ama vârisleri tarafından, mahkeme kararı ile engellenirler. Bu kez, yıkım alanının yeniden planı yapılır ve tarihi bina dışında kalan sahaların kamulaştırılması kararı alınır.

Yalı, Amcazade Hüseyin Paşa Vakfı'nın mülkiyetinde. Daha yalı yapıldığında kurulmuş "meşruta", bir vakıf olup hayır şartlarıyla birlikte "evlat ve evlatlarını" da koruma altına almakta. Köprülüler soyundan tam 102 evladın, yalıda ve arazisinde

oturma, kullanma hakları var. Yalının tarihi değeri ise tartışılmaz biçimde malum... Ne var ki "evlatlar", kapısına kilit vurulan tarihi yalıda yaşamıyorlar. Daha doğrusu, harabatından yaşamıyorlar... Peki bu 102 kişi, yaldan nasıl yararlanıyorlar? Onu da anlatalım: Yalının harem kısmı, Bulgaristan'dan gelen göçmenlere tahsis edildiğinde, yıpranmalar, gemi çarpması ve zamanlaşımı nedeniyle yıkılmış. Halen yalnızca "selamlık" ayakta durmaya çalışıyor. Vakıf evlatları, şartname hükmüne uygun olarak bahçe içine 12 adet zincirleme yazlık ev yaptırmışlar... Tarihi soylu yalıyla tezat teşkil eden, son derece modern, beton ve motel görünümünde yazlıklar bunlar. Tek katlı evcikler... İşte Dalan'ın da asıl yıkmak istediği ve kamuya açık yeşil saha haline getirmek istediği de bunlar... Haremliğin ve yalının diğer yıkılan müstemilat binalarının yerine yapılan bu binaların 1983 tarihinden önce inşa edildikleri için, af kapsamına girmiş durumdadır. Bu yüzden de su ve elektrik bile tahsis edilmiş durumda. Görünümleri her ne kadar, tarihi yalıya uymasa da, kanun, onların yanında ve burada yazlık ikamet etmeleri, vakıfca belirlenmiş hakları...

KADER İLE BAŞ BAŞA...

VAKFIN mütevelliisi Feyyaz Köprülü'nün yasal itirazları, mahkeme, ilgili bakanlık ve kuruluşlara iletiliyor. Hatta Cumhurbaşkanı'na da... Bu başvurular sonunda, yıkım durdurulmuş durumda. Cumhurbaşkanı Evren, bizzat özel kalemi aracılığı ile Kültür Bakanlığı'na bir yazı göndererek, Köprülüler Yahsi'nin duru-

munun incelenmesini istemiş. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden, tapu sicillerine kadar alınmış bir dolu belge ile haklarını aramaya devam ediyor Köprülüler'in vârisleri... Mahkemeden alınmış yürütmeyi durdurma kararları, yalının kapılarına, duvarlarına asılmış durumda. Bu arada, Türkiye, Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı (TAÇ) yalının onarımını üstlenmiş gözüküyor. Ne var ki, yazının başında da belirttiğim gibi, çekiçler bırakılmış, tezgâhlar kapatılmış, yalı kendi kaderine terk edilmiş...

Amcazade Hüseyin Paşa Yahsi Vakfı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi aleyhine birkaç dava açmış durumda... Kısacası, Dalan ve yıkım ordusunun karşısında, 102 kişilik bir Köprülüler sülalesi bölüğü var. Savaşı kim kazanacak, belli değil...

Ya, aşiboyalı, hüznü tarihî yalı?... O, bütün bu çekişmelerin sonucunu beklemelerde... Ha yıkıldı, ha yıkılacak, ha yıktırılacak inlemelerde... Hani diyoruz... olaya, Vakıflar üstü bir kuruluş el atsa, belediyeler üstü yönetim kademeleri işi üstlense, Kültür Bakanlığı, Köprülüler e el verse, Sait Halim Paşa Yahsi'nin Başbakanlık Konutu olarak hazırlanan Özal'lar, Amcazade Hüseyin Paşa Yahsi'nin bir gelip görse... Ya da Köprülüler'in aşiboyalı nazenin yalı, tüm tarihini yaşatacak bir müze haline gelse... Bu tarihi ve mimarisi son derece aydınlık, üç yüz yıllık bir güzellik, dünyanın gözleri önüne serilse, kültürümüze hizmet etse... Gerisi bence, hikâye!...

YARIN: CARIYENİN AŞKI...

